

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
De ontwikkeling van Hoograven	4
Beschouwing van de topografische kaarten	4
De bodem, van veen naar landbouw	8
Romeinse historie	9
Toponymie	9
De Vaartsche Rijn en de eerste bedrijvigheid	10
Overige vroege bebouwing	11
Oud-Hoograven	12
Nieuw-Hoograven	14
Recente ontwikkelingen	15
Conclusie	16
Literatuurlijst	17

INLEIDING

De woonwijk Hoograven Zuid is gelegen in het zuiden van de stad Utrecht. Deze buurt telt in 2010 ongeveer 5700 inwoners, 1,8 procent van het totaal aantal inwoners van Utrecht (Gemeente Utrecht, 2010). In hoofdzaak bestaat het huidige gebied uit bebouwing uit de jaren 30 en 60 met enkele uitbreidingen en wijzigingen in de bebouwing in latere eeuwen.

Het gebied waar deze modale woonwijk is gelegen kent uiteraard een langere geschiedenis dan 80 jaar. In deze paper wordt onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van het gebied, waar archeologische resten teruggaan tot in de Romeinse tijd. Uiteraard wordt de meer recente gebiedsontwikkeling besproken, maar tevens is er aandacht voor de ontwikkeling van het gebied door de eeuwen heen.

GEBIEDSKEUZE

Waarom Hoograven Zuid en niet een willekeurige andere wijk, dorp of weiland? Hoograven Zuid is gedurende 19 jaar de locatie geweest waar de auteur is opgegroeid. De schrijver heeft de wijk zelf zien ontwikkelen in deze periode. Aan de hand van dit onderzoek wil de auteur zijn historisch-geografische kennis over het gebied vergroten.

GEBIEDSAFBAKENING

Om in de beperkt geboden tekstlengte een grondig onderzoek te kunnen doen naar een gebied, is het noodzakelijk het onderzoek te vernauwen tot een klein gebied. Er is voor gekozen om onderzoek te doen naar een subwijk in de gemeente Utrecht. Utrecht ligt in het midden van Nederland.

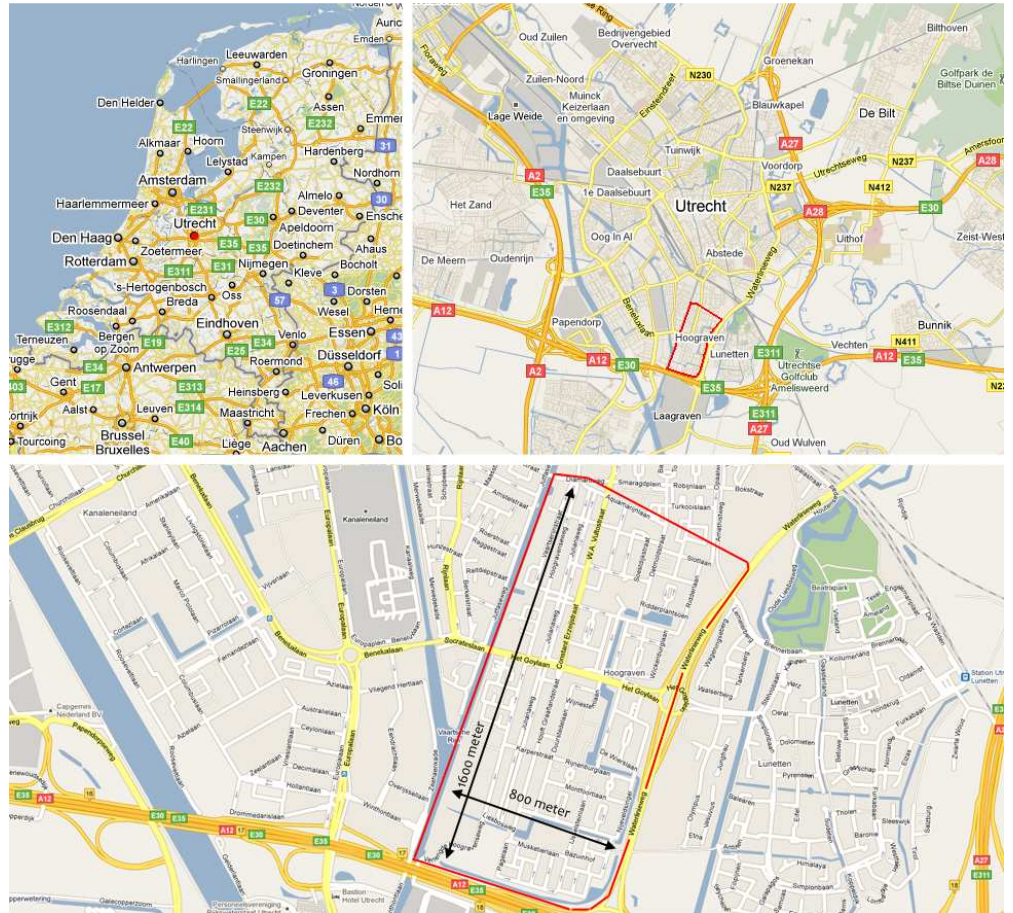
FIGUUR 1: AAN DE ZUIDZIJDE VAN HET ONDERZOEKSGBIED LIGT DE RIIKSWEG 12.

De wijk Hoograven is gelegen in het zuiden van de stad Utrecht. De subwijk Hoograven Zuid is vervolgens gelegen in het zuiden van Hoograven. Als grens van het gebied worden drie huidige barrières naar naastgelegen gebieden gehanteerd. Aan de westzijde betreft dit de Vaartsche Rijn, een waterloop uit de 12e eeuw van de Utrechtse Oudegracht naar de Hollandse IJssel (Houtstra, 2006). Aan de zuid- en oostzijde zijn dit respectievelijk Rijksweg 12 en de voormalige Rijksweg 22, nu bekend onder de naam Waterlinieweg. Aan de noordzijde van het onderzoeksgebied is de afbakening

bepaald aan de hand van de vroegere gemeentegrens tussen de voormalige gemeente Jutphaas en Utrecht. Deze lag ter hoogte van de huidige Aquamarijnlaan, de vroegere Hoogravensche Wetering, van waaraf de veengebieden werden ontgonnen.

Het gebied heeft een lengte van ongeveer 1600 bij 800 meter. De oppervlakte bedraagt ongeveer 1,2 km².

FIGUUR 2: LIGGING GEBIED IN DE OMGEVING

BRON: GOOGLE MAPS, 26 OKTOBER 2010

DE ONTWIKKELING VAN HOOGRAVEN

BESCHOUWING VAN DE TOPOGRAFISCHE KAARTEN

Op onderstaande figuren is een tweetal topografische kaarten te zien van het onderzoeksgebied. De eerste en oudste kaart dateert uit 1892 en is een herziening van een oorspronkelijke kaart uit 1850, aangepast in 1887, 1888 en 1892. De andere kaart is van meer recente datum en stamt uit 2009.

Wanneer een vergelijking wordt gemaakt tussen beide kaarten, valt in eerste instantie het grote verschil in de mate van bebouwing op. In de oude situatie is te zien dat het grootste deel van het onderzoeksgebied onbebouwd is, er wordt slechts op verbouwd. Slechts aan de linkerzijde van het gebied, aan de Vaartsche Rijn gelegen, staan gebouwen aangegeven. Dit betreffen steenfabrieken en aanverwanten, waarvan de ontwikkeling hieronder verder wordt beschreven. De rest van het gebied bestaat uit tamelijk strak afgebakende weilanden.

Rond 1890 ligt er een aantal dwarsverbindingen door het gebied; de Hoogravense Dijk (nu de Aquamarijnlaan), de weg Hoog en Laag en verder in het zuiden de nog steeds bestaande Ravense Wetering. Aan de oostzijde ligt, ongeveer op de plek van de huidige Waterlinieweg, de Ravense Weg.

Opmerkelijk, doch niet vreemd is het schijnbare ontbreken van de Lunetten aan de oostzijde van de kaart, overigens net buiten het onderzoeksgebied. Hoewel deze forten, waarover later meer, van grote invloed waren op het (niet-)bouwen in het gebied, staan deze forten om militaire redenen niet aangegeven op de oude kaart.

De recente topografische kaart geeft weer dat er van de oorspronkelijke inrichting van het gebied vrijwel niets meer over is. Op het is eerste gezicht is het slechts de opvallende “vorksplitsing” waar het Merwedekanaal zich afscheidt van de Vaartsche Rijn, dat als herkenning- en oriëntatiepunt kan dienen. In de tussentijd zijn er enkele grote woningbouwprojecten geweest in het gebied, waardoor Hoograven voor het grootste deel is volgebouwd. Hierover wordt in onderstaande hoofdstukken verder uitgewijd.

Ten oosten van het plangebied is een vierbaans weg aangelegd, inmiddels een stadsweg lopende van Nieuwegein-Laagraven tot Voordorp in Utrecht. Aan de zuidzijde ligt de tienbaans A12.

Door het gebied zelf lopen twee hoofdverkeerswegen. De oost/west-verbinding tussen Lunetten en Kanaleneiland is de 't Goylaan; de noord/zuid-verbinding loopt vanuit het centrum van Utrecht richting de zuidgrens van Hoograven.

Met betrekking tot de bebouwing in de huidige situatie valt op dat er een groot onderscheid is tussen de aan de westelijke kant gelegen bebouwing en die aan de oostzijde van Hoograven. De bebouwing aan de westzijde is langwerpig van vorm met lange stroken huizen, hetgeen verklaart kan worden door de in die tijd bestaande militaire wetgeving.

De bebouwing aan de oostzijde van Hoograven stamt van latere tijd, in elk geval van na de gebiedsannexatie door Utrecht in 1954. De opzet van deze bebouwing is veel afwisselender met kleinere woonblokken en relatief veel groen.

DE BODEM, VAN VEEN NAAR LANDBOUW

Het onderzoeksgebied kende sinds na afloop van de jongste ijstijd veenvorming. De combinatie van een steiging van de zeespiegel en het herstel van de begroeiing, in combinatie met een gebrek aan waterafvoer van de waterlopen zorgde voor een nat landschap (Barends et. Al, 2010, p. 63). De combinatie van water en begroeiing zorgde voor het ontstaan van een laagveen over de bestaande kleigronden.

Voorzover nu bekend hebben er tussen de laatste ijstijd en de ontginningen in het gebied enkele stroomruggen gelopen, waarbij de Oudwulverbroeker stroomrug door het latere Hoograven liep (Van der Tuuk, 1996, p.13). In later tijd waren het de Kromme Rijn en Lek die in de omgeving stroomden (Kooistra, 2000, p.3). Hierdoor hebben er geen kleiafzettingen plaatsgevonden, waardoor er geen overwallen cq. stroomruggen konden ontstaan. Om deze reden kwam in het gebied bewoning pas laat voor.

Er bestaan aanwijzingen dat rond het begin van de 11^e eeuw de gebieden ten zuiden van de stad Utrecht zijn ontgonnen onder leiding van het bisdom Utrecht (Fafianie, 2002, p. 29). Nadat eeuwenoude vage eigendomsverhoudingen werden verhelderd ten gunste van het bisdom, kon begonnen worden met de ontginning. De bisschop sloot hierbij als “vercoper” overeenkomsten met gegadigde “copers” voor terrein met vastgelegde lengte- en breedtematen. Hierna konden de “copers” hun gebied ontginnen en in gebruik nemen. Elk jaar moest een belasting (tijns) worden afgedragen aan de bisschop (Vogelzang, 2005, p. 17). Enkele verbindingen werden als ontginningsbases gebruikt, waaronder een vroegere Romeinse verbindingsweg. Van daaruit werden de ontginningen uitgevoerd.

FIGUUR 5: WEILAND WAAR NU NIEUW-HOOGRAVEN LIGT. OP DE ACHTERGROND IS OUD-HOOGRAVEN IN AANBOUW. (BRON: HET UTRECHTS ARCHIEF, 1937)

De toename van de bevolking en het tekort aan hout hadden tot gevolg dat turf een belangrijke energiebron werd. Onder leiding van het bisdom vond turfwinning plaats, voornamelijk voor eigen gebruik (Buitelaar, 1996, p. 93; Barends et. Al, 2010, p. 81). Duidelijk waar te nemen in het patroon van de ontstaande verkavelingen (Provincie Utrecht, 2002, kaartblad 19) is een centrale leiding (Barends et. Al, 2006, p. 77). Er zijn geen vreemde hoeken of kleine overgebleven kaveltjes waar te nemen. Na de turfdelving werd de polder, net onder het huidige NAP gelegen (AHN, 2010) in landbouwgrond omgezet en vond er graan- en hennep-teelt plaats. Ook was het land in gebruik als hooi- en weiland (Houtstra, 2006, p.10).

ROMEINSE HISTORIE

Uit historisch onderzoek is naar voren gekomen dat er een oost/west-verbinding heeft gelopen door het huidige Hoograven. Deze verbinding was aangelegd door de Romeinen als onderdeel van de grensbewaking van de limes, de formele noordgrens van het Romeinse rijk en was een verbinding tussen twee castella, het in Vechten gelegen Fectio en het in het huidige Vleuten liggende Fletio (Joosten, 1997). Deze verbinding, is voorzover nu bekend het oudste menselijk ingrijpen in het gebied.

TOPONYMIE

De naam Hoograven bestaat uit 2 woorden. “Raven” lijkt een vreemde term in plaatsnamend Nederland en doet in eerste instantie denken aan een vogel. (Amateur)historicus Roel van Kooten vindt in zijn boekje “Historisch Hoograven” een logische verklaring uit de vijftiende eeuw, waarin gesproken wordt over “ruw veen”. Een verbastering naar raven is dan snel gemaakt.

Van Berkel (2006, p. 207) schrijft in zijn wetenschappelijke werk de term “Raven” tegen te komen in bronnen uit 1296-1307. In die tijd de naam voor het poldergebied aldaar. Hoewel van Berkel geen verband legt met de vogelsoort en daarnaast de gedachte van van Kooten niet onderschrijft, wordt ook in deze bron geen duidelijk herkomst van “raven” genoemd. Als suggestie wordt de term “rave balk” te berde gebracht, als vernoeming naar de vorm van de polder.

Een naar mening van de auteur logischere verklaring voor “raven” wordt gegeven in de toelichting bij het in 2006 opnieuw uitgebrachte kadaster van het gebied van de vroegere gemeenten Jutphaas en Vreeswijk in 1832 (Provincie Utrecht, 2003). In deze uitgave wordt een link gelegd met de Italiaanse stad Ravenna. Deze stad, decennia hoofdstad van het West-Romeinse Rijk en daarna de Ostrogoten, werd na een aanval door de Frankse koning Pepijn de Korte in 784 A.D. voor eeuwen onderdeel van de Kerkelijke Staat, de Rooms-Katholieken (Wikipedia, 2010). De relatie tussen deze Italiaanse stad en het gebied Hoograven kan in dit opzicht niet anders zijn dan de Rooms-Katholieke eigenaar van het gebied. Toen tussen 950 en 1122 het gebied werd ingepolderd (Barends et al., 2010, p. 66; Houtstra, 2006, p. 6) moesten er net als bij andere veenontginningen in het gebied van het Aartsbisdom Utrecht namen gezocht worden voor de gebieden.

Het is opvallend dat bij de west-Utrechtse veenontginningen veel uitheemse namen gebruikt werden. De naam Kamerik is afkomstig van het Franse Cambrai, in de middeleeuwen een belangrijke rooms-katholieke stad (Van Berkel, 2006, p. 225) en zo zijn er naastliggende gebieden die ook Rooms-Katholieke plaatsnamen uit het “buitenland” hebben gekregen. Om die reden is het niet geheel onverklaarbaar dat deze polder van het bisdom

Utrecht in die tijd is vernoemd naar deze Italiaanse stad. Deze versie wordt ook onderschreven in het werk van Fafianie (2002, p 29).

Het woorddeel “Hoog” wijst op het bestaan van andere naastgelegen ravenpolders. Aan de andere kant van Rijksweg 12, ten zuiden van Hoograven ligt de polder Laagraven, welke in dezelfde periode is ontgonnen als Hoograven, echter vanaf de Overeindseweg (Nieuwegein, 1982, p. 17). Deze polder was voor de Tweede Wereldoorlog een groot landbouwgebied. Na de gemeentelijke herindelingen van Utrecht en Jutphaas in 1954 is de planvorming voor een industrie- en bedrijventerrein gestart en heeft deze polder verschillende functies, met uitzondering van een woonfunctie.

Ten westen van de Vaartsche Rijn, de westelijke afbakening van de het onderzoeksgebied, ligt de polder Westraven. Minder bebouwd dan Laagraven huisvest dit gebied onder meer een gebouw van Rijkswaterstaat en een transferium.

DE VAARTSCHE RIJN EN DE EERSTE BEDRIJVIGHEID

Nadat bij Wijk bij Duurstede in de 12^e eeuw een dam was aangelegd in de Kromme Rijn, werd deze rivier vrijwel onbegaanbaar voor scheepvaartverkeer. Doordat een goede waterloop richting het zuiden en oosten een noodzaak was voor de stad Utrecht, is in 1122 begonnen met de aanleg van de “nieuwe vaart”, de latere Vaartsche Rijn (Houtstra, 2006, p. 6, p. 12; Blijstra, 1969, p. 33). In of rond 1148 is de aanleg voltooid; via een aansluiting bij de oude stad Gein op de Hollandse IJssel ontstaat een verbinding met de Lek. Een eeuw later wordt een dam geplaatst in de Hollandse IJssel, hierdoor wordt een zijtak richting de Lek aangelegd in de Vaartsche Rijn richting het huidige Vreeswijk.

De Vaartsche Rijn kreeg een afwateringsfunctie voor de naastgelegen polders, waaronder de polders Hoog-, Laag- en Westraven. Economisch belangrijker was echter de transportfunctie. Op “internationaal” niveau als onderdeel van de Keulse Vaart, en tevens op lokaal en regionaal niveau voor het transporteren van producten van het land richting de stad.

De gunstige ligging van de vaart bracht in de 17^e eeuw een industrie op gang langs de Vaartsche Rijn. Door de toename van de bevolking in de steden en grote waterstaatkundige werken ontstond er een behoefte aan dakpannen en tegels voor de huizen in deze steden en waterstaatkundige gebouwen. Daarnaast werden bestaande houten huizen met rieten daken verbouwd tot huizen met een wat toekomstvastere constructie. De ligging van de Vaartsche Rijn bracht een industrie van steenbakkerijen op gang. Enerzijds kende het gebied een grote hoeveelheid turf die als brandstof kon dienen voor de ovens. Anderzijds kende het gebied veel klei, vroeger door oude rivierstromen afgezet wat als basis voor de bakstenen kon dienen (Houtstra,

2006, p. 18). Steenbakkerijen werden niet in steden geplaatst, vanwege het grote brandgevaar (Fafianie, 2002, p. 32). Overigens zorgde de komst van de stoommachine voor een intensivering van de steenbakkerijen.

FIGUUR 6: LANGS DE VAARTSCHE RIJN LIGGEN NOG ENKELE VROEGERE LOODSEN EN BEDRIJVEN DIE HERINNEREN AAN DE VROEGERE INDUSTRIE LANGS DIT KANAAL.

Zoals blijkt uit kadastrergegevens uit 1832 was vrijwel de gehele oostelijke strook langs de Vaartsche Rijn in het onderzoeksgebied bebouwd met steenbakkers met in de nabijheid ongeveer 40 arbeiderswoningen met moestuinen, elk een oppervlakte van in totaal 60m² (Provincie Utrecht, 2003).

Door concurrentie met andere steenbakkerijen die met schaalvoordelen konden produceren, is de tegel- en bakstenenindustrie in de 20^e eeuw verdwenen (Houtstra, 2006, p. 18). Enkele oude loodsen en het skelet van een oude bakkerij nabij rijksweg 12 herinneren nog aan de oude bedrijven langs de Vaartsche Rijn.

OVERIGE VROEGE BEBOUWING

De kadastrale gegevens uit 1832 geven aan dat er slechts beperkt sprake is geweest van bebouwing. Vier houtzaagmolens, vier steenbakkerijen, een pannembakkerij en een kalkbranderij waren aanwezig. Voor de (seizoen)arbeid stonden er enkele tientallen huisjes (Fafianie, 2002, p.33) Het aantal bewoners in het buitengebied van de gemeente Jutphaas bedroeg rond 1800 ongeveer 130; een onbekend deel hiervan woonde in Hoograven.

Wanneer verder wordt teruggegaan in de tijd komt naar voren dat het gebied vrijwel onbebouwd was. Er zijn sporen uit de 16^e eeuw van een oude boerderij genaamd de Gulden Hofstede. De eigenaren van de gronden in Hoograven hebben waarschijnlijk in gebieden in de nabije omgeving gewoond, hetgeen ook later naar voren komt uit de kadastrale gegevens van 1832 (Vogelzang, 2005, p. 19; Provincie Utrecht, 2002, kaartblad 19).

Deze bedrijvigheid nam in de decennia er na flink toe. Uit bronnen komen naast voorgenoemde bedrijven ook het bestaan vier houtzaagmolens naar voren, die het hout zaagden voor de eveneens aanwezige hoepelfabriek (Fafianie, 2002, p 66-67).

Hoewel de huizen van het ontstane buurtschap Hoograven behoorden tot de gemeente Jutphaas, was Jutphaas vanuit Hoograven wegens het ontbreken van brugverbindingen over de Vaartsche Rijn slechts met omwegen te bereiken. Pas in de gemeentebegroting van 1931 komt er geld vrij voor een brugverbinding. Door de brug, die wegens kostenbesparingen op een militaire inundatiesluis werd gebouwd, werd het buurtschap veel beter bereikbaar vanuit zowel Jutphaas als Utrecht (Schut, 1984, pp. 154-157).

OUD-HOOGRAVEN

Hoewel de huidige wijk Hoograven behoort tot het grondgebied van de Gemeente Utrecht, is dit niet altijd zo geweest. In 1645 verkocht aan Utrecht, werd het gebied in de Bataafs-Franse tijd ondergebracht bij de gemeente Jutphaas (Fafianie, 2002, p.17).

FIGUUR 7: DE OUDSTE BESTAANDE BEWONING VAN HOOGRAVEN, AAN DE HOOGRAVENSEWEG.

De gemeente Jutphaas liet een groot deel van haar grondgebied, waaronder die van Hoograven, in gebruik voor landbouw en veeteelt. Wel stonden er rond de 200 kleine woningen voor de werknemers van de fabrieken langs de Vaartsche Rijn, overigens grotendeels in bemerkelijke bouwkundige staat (Vogelenzang, 2005, p. 81).

In de jaren 30 ontstond behoefte aan nieuwe woningen in Utrecht, door toegenomen bevolkingsaantallen.

Naast nieuwbouw in wijken als Oog in Al was er behoefte aan meer gebieden die voor woningbouw geschikt waren. Het gebied van Tolsteeg en Hoograven,

gelegen ten zuiden van de spoorlijnen naar 's-Hertogenbosch en Arnhem, was nog onbebouwd en het lijkt in eerste instantie logisch om het deel van deze boerenlanden wat tot de gemeente Utrecht behoorde, vol te bouwen met woningen.

Het was echter de bouw van de vier Lunetten tussen 1822 en 1826, als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die woningbouw in Tolsteeg

FIGUUR 8: DE HUIZENBLOKKEN IN OUD-HOOGRAVEN HADDEN DEZELFDE BREEDTE ALS HET WEILAND. (HET UTRECHTS ARCHIEF, 1935)

lange tijd niet mogelijk maakte. De Kringenwet van 1853 verbood verschillende typen van woningbouw binnen verschillende stralen van de verdedigingswerken. Binnen 300 meter was geen enkele bebouwing toegestaan, en tussen 300 en 600 meter van het verdedigingswerk slechts bebouwing met houten muren (Staatsblad, 1853).

Aangezien door deze verdedigingswerken het ook niet

mogelijk was om Utrecht aan de oostzijde van de stad uit te breiden, werd er gezocht naar andere locaties voor woningbouw. De polder Hoograven, in de gemeente Jutphaas bood de mogelijkheid tot woningbouw.

Zoals in een voorgaand hoofdstuk al was gemeld was door de ingebruikname van een brug over de Vaartsche Rijn de bereikbaarheid van de al bestaande bewoning en de polder Hoograven sterk verbeterd vanuit Utrecht. Eind mei

1932 komen de Gedeputeerde Staten van de Provincie Utrecht met een uitbreidingsontwerp voor Utrecht. Kortgezegd wordt gesteld dat de polder

FIGUUR 9: KENMERKEND VOOR DE STRATEN IN OUD-HOOGRAVEN ZIJN DE LANGE BOUWSTROKEN.

Hoograven meer bij Utrecht hoort dan bij Jutphaas; het destijds nog nieuwe Merwedekanaal zorgde voor een verdere fysieke barrière met het dorp Jutphaas (Schut, 1984, pp. 205-207). Het in planning zijnde Amsterdam-Rijnkanaal zou dit alleen maar toenemen (Schut, 1984, pp. 234-235). In de jaren 30 werd –overigens op een keurige afstand van tenminste 700 meter van Lunet IV – gestart met de bouw van woningen. De nu nog steeds bestaande woningen liggen in de straten tussen de Hoogravensche Weg en de Hooft

Graaflandstraat/Rijnhuizenlaan. De woningen waren typisch voor die tijd. Op de begane grond een ruime zit- en eetkamer, op de eerste verdieping twee grotere en twee kleinere slaapkamers en daarbovenop een zolder (Vogelzang, 2005, p. 85). Het totaal aantal woningen behorende tot de oude bebouwing van Hoograven met de lange bebouwingsstroken bedroeg in 1954 1480 woningen (Van Kooten, 1993, p. 52).

Hoewel het de bedoeling was om de polder Hoograven direct met deze bebouwing bij de gemeente Utrecht te betrekken, heeft de gemeente Jutphaas dit om financiële redenen tegen weten te houden tot de grote

FIGUUR 10: IN TEGENSTELLING TOT NIEUW-HOOGRAVEN ZIJN WINKELRUIMTES DECENTRAAL IN DE KOPWONINGEN GEPLAND, ZOALS HIER OP DE W.A. VULTOSTRAAT.

gebiedsannexaties van Utrecht in 1954. Door gemeente Jutphaas werd in een rapport overigens gewezen op de godsdienstige en zedelijke gevaren die een grote stad met zich meebrachten (Schut, 1984, pp. 215-253, 255-256). Jutphaas zag de voordelen die gemeente Maartensdijk had met hun nieuwbouw; de bewoners, gemikt werd op de middenklasse en arbeiders, maakte gebruik van de voorzieningen in

Utrecht maar droegen hun belasting aan de gemeente Jutphaas over (Vogelzang, 2005, p. 85).

De vroegere verbondenheid met de gemeente Jutphaas blijkt uit de naamgevingen van de straten: Hooft Graafland en Constant Erzeij waren vroegere notabelen van de gemeente. Het later gecreëerde speelterrein mr. J.M.M. Hamersplantsoen is vernoemd naar de burgemeester van Jutphaas, die rond de 30 jaar dit ambt heeft vervuld.

NIEUW-HOOGRAVEN

FIGUUR 11: ZANDOPSPUITING TEN BEHOEVEN VAN NIEUW-HOOGRAVEN. (BRON: HET UTRECHTS ARCHIEF, ~1954)

Na de tweede wereldoorlog heerste in Nederland een grote nood aan woningen. Jonge gezinnen moesten bij anderen inwonen of langer bij de ouders blijven. Ook in Utrecht heerste een woningschaarste. In Utrecht was de nood ook aanwezig en de gemeente wilde uitbreiden. Nadat bleek dat de Duitse luchtmacht weinig moeite had de Waterlinies te passeren, verviel in 1951 de Kringenwet. Hierdoor werd het mogelijk de overige delen van Hoograven ook vol te bouwen met woningen.

Na de grote gebiedsannexaties van 1954 door Utrecht werd Hoograven grondgebied van de Domstad. Voor Nieuw-Hoograven, zoals de nieuwbouwlocatie werd genoemd, werd de basis geschapen in het Structuurplan 1954. Hierin werden de nieuwe wijken van Utrecht beschreven, waarbij ook gedacht moet worden Kanaleneiland en Overvecht (Vogelzang, 2005, p. 93; Blijstra, 1969).

FIGUUR 12: DE FLATS IN NIEUW-HOOGRAVEN HEBBEN VEEL GROEN IN DE OMGEVING.

De stedenbouwkundige opzet van Nieuw-Hoograven was van de hand van C.M. van der Stad. Met als voorbeeld het Rotterdamse Pendrecht kreeg de wijk een geheel andere opzet dan de bestaande bebouwing in het oude gedeelte van de wijk. Er kwam een hovenstructuur met daaromheen gestapelde woningen, bestaande uit kleine en grote flats. De wijk kreeg acht van deze hoven, elk bestaande uit ongeveer 290 woningen van verschillende grootte, aangepast aan de wisselende woonbehoeften van die tijd (Vogelzang, 2005, p. 93). De huizen in het oude gedeelte van de wijk waren voornamelijk bedoeld voor het standaardgezin bestaande uit 4 of meer kinderen. Een deel van de woningen in Nieuw-Hoograven was ontworpen door de bekende architect Gerrit Rietveld.

FIGUUR 13: HOVENSTRUCTUUR; IN HET MIDDEN EEN SPEELTUIN.

Conform de destijds heersende opvattingen werden winkelvoorzieningen geconcentreerd tot enkele gebieden. Er werden twee grote buurtwinkelcentra gebouwd. De eerste aan de noordzijde van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de Aquamarijnlaan (winkelcentrum Smaragdplein), de tweede centraal gelegen ('t Goylaan). Verder werd in het zuidelijke deel van de wijk een klein aantal winkels gebouwd.

Hoewel het aantal woningen door de uitbreiding van de wijk flink toenam (van 1480 naar 4083 woningen tussen 1954 en 1965, een toename van 175%) nam het aantal inwoners relatief gezien af. De gemiddelde huishoudgrootte daalde in de periode van 6 naar 3,9 personen, wat een gevolg was van een veranderde samenleving en een andere samenstelling van de woningen (Van Kooten, 1993, p. 53; Vogelzang, 2005, p. 143). Daarnaast werden de wijk Nieuw-Hoograven vanaf de jaren 60 langzamerhand steeds meer bewoond door personen van niet Nederlandse afkomst, hetgeen leidde tot dynamiek in de wijken. In 2003 was het aantal buitenlanders in Nieuw-Hoograven opgelopen tot 56 procent. De gebouwen, voornamelijk huur, verpauperden langzaam (Vogelzang, 2005, p. 199).

RECENTE ONTWIKKELINGEN

FIGUUR 14: HERSTRUCTUERING IN NIEUW-HOOGRAVEN.

Eind jaren 90 vindt in meerdere vroeg naoorlogse wijken herstructurering plaats (Kamerstukken II 1996-1997, 25 427). Minder huurwoningen en meer koop. Een deel van de flats in de wijk wordt gesloopt om plaats te maken voor normale rijtjeshuizen. De meest recente nieuwbouw vindt plaats op de plek van het winkelcentrum 't Goylaan, waar een geheel nieuw winkelcentrum met daarboven appartementen is verschenen. In het kader van het project "Hart van Hoograven" vinden rondom de 't Goylaan vele

vernieuwingen plaats.

Door de recente bouwwerkzaamheden kan het gebied weer enige jaren in zijn huidige opzet blijven bestaan.

CONCLUSIE

In welke opzichten heeft het gebied van de Utrechtse wijk Hoograven-zuid zich de afgelopen eeuwen ontwikkeld?

De wijk Hoograven heeft zich de afgelopen eeuwen ontwikkeld van een weiland, verafgelegen van de kern van een dorpsgemeente tot een volwaardige buitenwijk van de Gemeente Utrecht.

Als onderdeel van de gemeente Jutphaas is het gebied lange tijd slechts deels intensief gebruikt voor de steenindustrie. Door de behoefte aan uitbreiding van de naastliggende gemeente Utrecht ontstond druk op het gebied deze vol te bouwen met huizen. Na aanvankelijke tegenwerking door Jutphaas werd het gebied in 1954 geannexeerd door Utrecht, waardoor aan de grote woningnood in de regio een einde kon worden gemaakt. Recente herstructureringen van de wijk hebben tot gevolg dat de komende jaren het gebied op kleine vernieuwingen na blijft zoals deze momenteel is.

LITERATUURLIJST

Bij de totstandkoming van dit onderzoek naar Hoograven is gebruik gemaakt van onderstaande bronnen.

ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND (AHN), HET WATERSCHAPHUIS. AMERSFOORT, 2010.
[HTTP://WWW.AHN.NL](http://www.ahn.nl) [GERAADPLEEGD OP 27 OKTOBER 2010]

BERKEL, G. VAN, K. SAMPLONIUS (2006), NEDERLANDSE PLAATSNAMEN: HERKOMST EN HISTORIE. AMERSFOORT, WILCO B.V.

Blijstra, R. (1969), 2000 jaar Utrecht Utrecht/Antwerpen: A.W. Bruna & Zoon.

Buitelaar, A. (1996), Turfwinning in het Nedersticht voor 1530, beheerst gebruik van ontgonnen veen. Tijdschrift voor Waterstaatgeschiedenis, editie 5, pp. 92-97.

Fafianie, T. (2002), Nieuwegein, geschiedenis en architectuur. Zeist: Kerkebosch.

Gemeente Nieuwegein (1982), Bestemmingsplan Laaggraven 1982. Nieuwegein, Gemeente Nieuwegein.

Gemeente Utrecht, WistUdata. Utrecht, 2010 [geraadpleegd op 24 oktober 2010]

Houtstra, W. (2006), Cultuurhistorisch Rapport Vaart in de Vaartsche Rijn. Utrecht: Erfgoedhuis Utrecht/Architectuurcentrum Aorta.

Joosten, J. (1997), Fletione, Fectione en Fictione. Tijdschrift van de Historische Vereniging Vleuten-De Meern-Haarzuilens, editie 17, pp. 47-51.

Schut, J. (1984), Jutphaas in het nieuws, deel 1: 1930-1934. Uitgever onbekend.

Kooistra, L. (2000), Grenzen aan de groei voor de Romeinse boeren in het Kromme Rijn-gebied?, Het Kromme Rijn-gebied, editie 34, pp. 1-8.

Kooten, R. van (1993), Historisch Hoograven, van een polder in Jutphaas tot een wijk in Utrecht. De Bilt: Jovandi.

Provincie Utrecht (werkgroep kadastrale atlas) (2003), Nieuwegein in 1832: grondgebruik en eigendom. Utrecht: Provincie Utrecht.

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden (1853), editie 128.

Tuuk, L. van der (1996), De natuurlijke ondergrond van de stad Utrecht. Historisch geografisch tijdschrift, editie 14, pp. 11-23.

Vogelzang, F. (2005), De Utrechtse wijken; Tolsteeg Hoograven Lunetten Utrecht: Het Utrechts Archief.

Wikipedia (2010), Ravenna. <http://en.wikipedia.org/wiki/Ravenna> [geraadpleegd op 24 oktober 2010]